

**8.
WĘGRY:
OD EDUKACJI
FILMOWEJ
DO CYFROWEJ**

Piotr Drzewiecki

Wybór Węgier do analizy porównawczej (ang. *benchmarking*) edukacji medialnej w wybranych krajach świata wydaje się uzasadniony ze względu na podobne doświadczenia historyczne i kulturowe. Węgry podobnie jak Polska to kraj postkomunistyczny, który po 1989 r. przyjmuje reformy demokratyczne i gospodarcze. W 1999 r. wstępuje do struktur NATO, w 2004 r. do Unii Europejskiej. Węgry są mniejszym liczebnie państwem od Polski z liczbą ludności oscylującą wokół 10 mln obywateli (4-krotnie mniej niż Polska) i powierzchnią całkowitą ok. 90 tys. km. kw. (3-krotnie mniej od Polski). PKB w przeliczeniu na osobę jest porównywalne i wynosi ok. 13 tys. dol¹.

Węgry to kraj o podobnym systemie edukacyjnym do polskiego, z podziałem na szkołę podstawową (od 7 do 12 r. życia) i różne warianty szkoły średniej, do których zaliczane jest gimnazjum, mające charakter pośredniego etapu edukacyjnego. Węgry podobnie jak Polska prowadzi centralną politykę edukacyjną, za którą odpowiada Ministerstwo Zasobów Narodowych. Do zakresu odpowiedzialności ministerstwa – po reformie 2010 roku – należy również kultura narodowa, nauka i kwestie wyznaniowe².

Również system medialny cechuje pewne podobieństwo. Podobnie jak Polska to kraj, w którym cenzurowano przekazy medialne, a państwo kontrolowało rynek medialny. Dominującą rolę odgrywają zarówno w Polsce jak i na Węgrzech audiowizualne media publiczne Magyar Televízió i Magyar Rádió, obok rozwijającego się sektora prywatnego. Na rynku prasy dominują tytuły konserwatywne i konserwatywno-liberalne³. Media cieszą się względną wolnością słowa, dlatego z niepokojem należy odnotować próby powrotu do cenzury mediów publicznych przez obecne władze państwowe⁴.

Celem opracowania jest przedstawienie inicjatyw społecznych i politycznych w zakresie edukacji medialnej, prezentacja modeli edukacji medialnej przyjętych w systemie szkolnym i programach społecznych z oceną korzyści i trudności wdrożeniowych. Interesuje nas przede wszystkim jak jest rozumiana i uzasadniana potrzeba edukacji medialnej na Węgrzech. Poszukujemy odpowiedzi na pytanie o szerokie i interdyscyplinarne ujęcie edukacji medialnej, w którym kompetencje techniczno-informatyczne są łączone z kompetencjami kulturowymi i obywatelskimi. Analiza i ocena tych elementów ma być pomocna dla tworzenia polskiego modelu edukacji medialnej.

¹ Dane podstawowe za: Wikipedia.pl (dostęp 8.11.2011 r.).

² Za: Węgry (*sierpień 2010*). *Systemy edukacji w Europie. Stan obecny i planowane reformy*, http://www.eurydice.org/pl/sites/eurydice.org/pl/files/wegry_0.pdf (dostęp 8.11.2011 r.); Ministry of National Resources, <http://www.nefmi.gov.hu/english> (dostęp 8.11.2011 r.).

³ *Węgierskie media*, <http://www.wyszehrad.com/wegry/media> (dostęp 8.11.2011 r.).

⁴ Jacek Pawlicki, *Kaganiec na węgierskie media*, 21.12.2010, http://wyborcza.pl/1,75477,8848837,Kaganiec_na_wegierskie_media.html (dostęp 8.11.2011 r.).

Istotną pomocą i punktem wyjścia do analiz szczegółowych jest raport na temat stanu edukacji medialnej na Węgrzech przygotowany dla Komisji Europejskiej w 2007 roku, w ramach studium *Current trends and approaches to media literacy in Europe*⁵. Niemniej istotne, chociaż powstałe w 1999 roku, jest opracowanie Imre Szijártó na temat edukacji medialnej na Węgrzech, przygotowane w ramach projektu *Media Education in 12 European Countries. A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools*⁶. Popularnym autorem poradników i opracowań w zakresie pedagogiki mediów na Węgrzech, na którego często powołują się autorzy opracowań i raportów, jest László Hartai, członek Węgierskiego Stowarzyszenia Edukacji Medialnej i Filmowej⁷. Pomocne jest również anglojęzyczne opracowanie modeli i problemów wdrażania edukacji medialnej na Węgrzech, dostępne na stronie internetowej wspomnianego wyżej Stowarzyszenia⁸.

1. Węgierskie podejście do edukacji medialnej – perspektywa ogólna i główne problemy

Węgierskie rozumienie edukacji medialnej obejmuje **kształcenie kompetencji informacyjnych, komunikacyjnych, obywatelskich i kulturowych** w odniesieniu do mediów. Podkreśla się znaczenie umiejętności wyszukiwania informacji, ich rozumienia, selekcji, analizy, oceny, praktycznego zastosowania, przetwarzania. Węgierskie definiowanie edukacji medialnej obejmuje również kompetencje związane z uczeniem się, orientacją w wiedzy, umiejętnością współpracy i interakcji społecznej w korzystaniu z mediów. Szkoły powinny uczyć mechanizmów oddziaływania mediów elektronicznych, praktyki informacyjnej – jak znaleźć potrzebne informacje i wykorzystać je selektywnie, uodparniać na przekazy negatywne ze strony mediów. Podkreśla się znaczenie ochrony zdrowia psychicznego i roli mediów w kształtowaniu osobowości wychowanków. Edukacja powinna uwzględniać uczenie się z wykorzystaniem technologii internetowych także w perspektywie kształcenia ustawicznego. Uznaje się, że kompetencje informacyjne i komunikacyjne są kluczowym czynnikiem

⁵ Hungary. *Country profile*, Study on the Current trends and approaches to media literacy in Europe, 2007, <http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/studies/country/hungary.pdf> (dostęp 8.11.2011 r.).

⁶ I. Szijártó, *Motion Picture and Media Education in Hungary*, w: *Media Education in 12 European Countries. A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools*, D. Süß, A. Hart (red.), http://www.european-mediaculture.org/fileadmin/bibliothek/english/hart_suess_mediaeducation/hart_suess_mediaeducation.pdf (dostęp 9.11.2011 r.), s. 114 – 136.

⁷ L. Hartai, K. Muhi, *Mozgóképkultúra és médiaismeret 12-18 éveseknek*, Budapest, Korona Kiadó 1998; tenże, *Tanári kézikönyv a mozgóképkultúra és médiaismeret oktatásához*, Budapest: Korona Kiadó 1998; tenże, *Ausbildung der Medienlehrerinnen und -lehrer in Ungarn*, w: „medienImpulse Heft” nr 59 2007, s. 51 – 56.

⁸ Hungarian Moving Image and Media Education Association, <http://www.c3.hu/~mediaokt/angol.htm> (dostęp 10.11.2011 r.).

w życiu społecznym, warunkują rozwój osoby, interakcji społecznych, tworzenie życia publicznego, wzajemną tolerancję i budowanie szacunku dla innych⁹.

Ważnym i integralnym elementem edukacji medialnej na Węgrzech jest **edukacja filmowa**. Można powiedzieć, że stanowi to pewną specyfikę węgierskiego modelu wychowania do mediów. Kompetencje filmowe obejmują przede wszystkim kategorie estetyczne, semiotyczne i społeczne. Nauczanie w zakresie filmu i mediów audiowizualnych ma uwzględniać takie kluczowe zagadnienia jak: interpretacja tekstów medialnych, gatunki i język mediów, tworzenie tekstów medialnych, rola mediów audiowizualnych w społeczeństwie, instytucje i odbiorcy środków społecznego przekazu. Podkreśla się również znaczenie rozróżniania pomiędzy rzeczywistością a jej audiowizualną reprezentacją¹⁰.

Tradycje filmowe powoli zaczynają ustępować jednak miejsca **nowym mediom i kompetencjom cyfrowym**, obejmującym również kreatywne wykorzystanie mediów, realizowanie wspólnych projektów medialnych przez uczniów. Autorzy węgierskiej części studium *Current trends and approaches to media literacy in Europe* podkreślają, że edukacja medialna na Węgrzech potrzebuje nowego podejścia. Chociaż nie brakuje możliwości szkoleń w zakresie *media literacy*, wsparcia instytucjonalnego, pomocy metodycznych, **wielu nauczycieli nie potrafi korzystać, a nawet odrzuca korzystanie z tekstów kultury popularnej w procesie dydaktycznym**. Przekazują uczniom głównie negatywne aspekty funkcjonowania mediów, pokazując jak jest manipulowany przez media i wiadomości.

Drugim istotnym problemem jest **regresja edukacji filmowej**. Nauczyciele nie chodzą powszechnie do kina, w większości miejscowości nie mają dostępu do kin, nie tworzą też własnych kolekcji filmowych. W edukacji medialnej dominuje kształcenie analitycznych zdolności uczniów. Według László Hartai większość nauczycieli chce uczyć bez większego wysiłku. Edukacja medialna jest realizowana, ponieważ jest obowiązkowa, ale jej znaczenie w procesie kształcenia zostało zaniedbane¹¹.

Możemy powiedzieć, że węgierskie ujęcie edukacji medialnej przechodzi od dominującego modelu filmowego do modelu cyfrowego, ale towarzyszą temu liczne problemy. Głównym jest bierna postawa nauczycieli przy wdrażaniu nowego modelu oraz upadek filmowych tradycji edukacji medialnej. Szczegółowo omówimy te problemy w 2. części, w której poddamy analizie m.in. węgierskie podstawy programowe dla nauczania ogólnego.

⁹ Hungary. *Country profile...*, dz. cyt., s. 4.

¹⁰ *Przewodnik po badaniu mediów audiowizualnych i filmu...*, Ministry of National Resources, http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/mozgokep_es_mediaismeret.doc (dostęp 10.11. 2011 r.), s. 1.

¹¹ Hungary. *Country profile...*, dz. cyt., s. 4.

2. Edukacja medialna w węgierskim systemie oświaty

W 1996 r. Węgry wprowadziły nowy przedmiot szkolny *Mozgókép és médiaoktatás*, którego nazwę możemy przetłumaczyć jako „Kultura filmowa i edukacja medialna”. Nowy przedmiot został zainicjowany w roku szkolnym 1998/1999. Obejmuje kształcenie kompetencji medialnych uczniów w wieku od 7 do 12 lat, a więc w klasach szkoły podstawowej, jak również na wyższych etapach edukacji w szkołach średnich, do 18 r. ż. Jego celem jest kształcenie w zakresie języka filmu i mediów audiowizualnych, co ma służyć lepszemu zrozumieniu ich natury i roli we współczesnym świecie. Podkreśla się już wypracowane tradycje tej edukacji oparte głównie o kształcenie estetyczne i semiotyczne w zakresie filmu, obecnie poszerzane o elementy edukacji społecznej i obywatelskiej.

Nauczanie edukacji medialnej na Węgrzech cechuje **wyraźna ewolucja**, co pokazuje analiza Imre Szijártó, który badał rozwój przedmiotu szkolnego w okresie od lat 60-tych do końca XX w. Zauważa, że wychowanie filmowe, które było początkowym paradygmatem edukacji medialnej, najpierw starało się uniezależnić od nauczania języka narodowego i literatury. Miało to wówczas swój rewolucyjny charakter, jednak współcześnie przedmiot ten stracił na swojej wyjątkowości i potrzeba pewnej innowacji w tym zakresie. Współcześnie przedmiot ten powinien – jego zdaniem – kształcić nie tylko widzów filmowych, zrzeszonych w szkolnych filmowych klubach dyskusyjnych, co ma pewien charakter elitarny, ale koncentrować się szerzej na zagadnieniach konsumpcji mediów, a współcześnie obejmujących także ich tworzenie. Zauważa też stopniowe **przechodzenie od podejścia estetycznego i symbolicznego w edukacji filmowo-medialnej do podejścia funkcjonalnego i społecznego**, od kształtowania w zakresie estetyki do rozumienia mediów, od analizy języka do zagadnień roli mediów w społeczeństwie obywatelskim i demokratycznym. Szijártó dostrzega również potrzebę koniecznej zmiany w zakresie kształcenia samych nauczycieli¹².

W tym celu, na początku wdrażania nowego przedmiotu na Węgrzech powołano **23 Regionalne Centra Edukacji Medialnej**, które mają za zadanie wspierać proces dydaktyczny w szkołach, głównie przez organizację odpowiednich szkoleń dla nauczycieli oraz dostarczania pomocy metodycznych. Regionalne Centra Edukacji Medialnej przeprowadziły na początku wdrażania nowego przedmiotu cykl szkoleń dla nauczycieli. **Interesujący dla nas jest sposób, w jaki zaplanowano przygotowanie odpowiedniej kadry dydaktycznej dla edukacji medialnej**. Pierwsze wstępne szkolenia nauczycieli zostały zorganizowane w okresie poprzedzającym wdrożenie

¹² I. Szijártó, *Motion Picture and Media Education in Hungary*, dz. cyt., s. 135 – 136.

przedmiotu, w latach 1994 – 1995 przez Wydział Estetyki Uniwersytetu Budapesztańskiego¹³. 35 nauczycieli ukończyło kurs w roku poprzedzającym inicjację nowych zajęć w szkole (1997/98). 3-letnie szkolenie zajmowało ok. 12 – 14 godzin w tygodniu. Obejmowało 8 kategorii w zakresie historii i analizy filmu, 6 kategorii praktycznych w zakresie struktury i teorii filmu i 4 z zakresu kultury masowej, teorii gatunków telewizyjnych, także metodyki nauczania edukacji medialnej.

Większość absolwentów kursu zostało potem moderatorami edukacji medialnej w całym kraju prowadząc w różnych powiatach zajęcia z nauczycielami. To oni utworzyli *de facto* sieć regionalnych centrów edukacji medialnej pojętą jako sieć wsparcia i organizacji pracy. Stali się również odpowiedzialni za wdrożenie edukacji medialnej w swoim regionie. W 1997 roku zorganizowano kursy w sześciu węgierskich miastach, trwające od 30 – 120 godzin, z liczbą uczestników w każdym z nich od 20 do 40 osób. Ich celem było: wprowadzenie nauczycieli do zajęć edukacji medialnej w oparciu o nowe podstawy programowe i zapoznanie z dostępnymi materiałami dydaktycznymi, przekazanie podstawowych informacji, pomoc w tworzeniu własnych programów i scenariuszy zajęć w ramach lokalnych programów edukacyjnych, dostarczenie przykładów dobrych praktyk w kształceniu kultury filmowej, kreatywnej pedagogiki mediów, analizy przekazów itp. Plan szkoleń zakładał przygotowanie do 2002 roku ok. 200 nauczycieli edukacji medialnej w kraju i 500 którzy przygotowywaliby się do nauczania tego przedmiotu¹⁴.

Edukacja medialna jest obowiązkowym przedmiotem szkolnym na Węgrzech.

Pozostawia się jednak wybór szkołom czy jest to przedmiot odrębny i samodzielny czy też treści edukacyjno-medialne są integralną częścią innych zajęć: języka węgierskiego, historii, edukacji obywatelskiej, technologii informacyjnych, wychowania artystycznego. Szkoły mogą również decydować, na jakim poziomie będą realizować edukację medialną, poświęcając im mniejszy lub większy zakres godzinowy. Zakresy ukazuje poniżej zamieszczona tabela, publikowana za danymi dostępnymi na stronie Węgierskiego Stowarzyszenia Edukacji Filmowej i Medialnej¹⁵.

Rok życia	Minimum programowe	Program ogólny	Program rozszerzony
7 – 8	15 – 20 lekcji w roku	25 – 30	45 – 50
9 – 10	20 – 25	35 – 45	65 – 75
11 – 12		35 – 45	65 – 75

Tabela 1. Zakres godzinowy zajęć z edukacji medialnej w szkole podstawowej

¹³ <http://www.elte.hu/en> (dostęp 6.11.2011 r.).

¹⁴ *Hungarian Moving Image and Media Education Association*, dz. cyt.

¹⁵ Tamże.

Istnieje również wiele podręczników i pomocy audiowizualnych i multimedialnych do prowadzenia zajęć, dostosowanych do poziomu uczniów na poszczególnych etapach kształcenia. Program obejmuje kształcenie w zakresie m.in. języka filmu, gatunków telewizyjnych i realizacji programu telewizyjnego, teorii narracji, historii mediów i reklamy, a także elementów dotyczących nowych mediów. W szkole średniej program ten obejmuje kształcenie w zakresie następujących tematów (dane również przytaczam za Węgierskim Stowarzyszeniem Edukacji Filmowej i Medialnej, w formie tabeli, w innej – przeredagowanej i bardziej syntetycznej – formie)¹⁶:

Rok kształcenia	Rok życia ucznia	Treści w zakresie kultury filmowej i edukacji medialnej (m.in.)
7	12 – 13	Fotografia i film jako kopie rzeczywistości. Informacja i znaczenie. Doświadczenie sztuki.
8	13 – 14	Doświadczenie i pamięć w filmie. Podstawy języka filmu (plany, oświetlenie, muzyka). Schematy tworzenia mediów: intencja autora a oczekiwania odbiorców. Medium – reprezentowanie rzeczywistości. Gatunki medialne. Formatowanie mediów, programowanie czasu antenowego w telewizji.
9	14 – 15	Elementy narratologii. Literatura i film jako różne, ale wpływające na siebie dziedziny sztuki i filmu. Rodzaje telewizji (publiczna, komercyjna; na żywo, rejestracja programów). Gatunki telewizyjne (soap opera, show telewizyjne). Celebrytyzm – gwiazdy telewizyjne.
10	15 – 16	Aktorzy filmowi. Technika gry aktorskiej. Tworzenie spektaklu. Kompozycja obrazu filmowego. Film a rzeczywistość. Reklama audiowizualna. Klipy wideo.
11	16 – 17	Montaż filmowy. Kultura ruchomego obrazu: między kulturą wysoką a masową. Kino popularne a kino artystyczne, autorskie. Gatunki kina popularnego. Analiza narracji i stylu. Wiadomości, programy informacyjne. Fakty i opinie. Bezstronność.
12	17 – 18	Wybrane style w historii kina: ekspresjonizm niemiecki, awangarda francuska i radziecka, włoski neorealizm, Nowa Fala w Czechach i we Francji, nurty w kinie zachodnio-niemieckim. Wiek ekranów. Fenomen nowych mediów.

Tabela 2. Główne elementy programu kształcenia w zakresie edukacji filmowej i medialnej w szkole średniej na Węgrzech

¹⁶ Tamże.

Dane poniżej, również dostępne na stronie Węgierskiego Stowarzyszenia Edukacji Filmowej i Medialnej¹⁷, ukazują **stan ilościowy edukacji medialnej w szkołach w poszczególnych kategoriach tj. odrębność zajęć czy stopień realizacji programu w szkołach, od minimum do zakresu rozszerzonego**. Badanie było przeprowadzone na początku wdrażania nowego przedmiotu, w 1998 roku (co prawda nie prezentuje aktualnych danych, ale mogą one mieć znaczenie poglądowe przy wdrażaniu nowego przedmiotu w Polsce). Jedna piąta szkół węgierskich ma znaczne tradycje w nauczaniu tego przedmiotu. Większość przypadków ujętych w badaniu edukację medialną realizuje poprzez kształcenie w zakresie estetyki filmowej i literackiej oraz funkcjonowanie klubów filmowych w szkołach¹⁸.

	Szkoły średnie	Szkoły podstawowe
Samodzielny i odrębny przedmiot	8%	4%
Edukacja medialna zintegrowana z programem nauczania języka i literatury węgierskiej	21%	12%
Zintegrowana z nauczaniem innych przedmiotów, wiedzy o kulturze	16 %	25%

Tabela 3. Sposób realizacji edukacji medialnej jako przedmiotu szkolnego

	Szkoły średnie	Szkoły podstawowe
Minimum programowe	22%	35%
Program ogólny i rozszerzony	18%	20%
Szkoły, które jeszcze nie podjęły decyzji w tym zakresie	62%	45%

Tabela 4. Zakres godzinowy edukacji medialnej realizowany w poszczególnych typach szkół na Węgrzech

Kształcenie w zakresie kompetencji medialnych jest również ujęte w **węgierskich podstawach programowych dla kształcenia ogólnego**. Co do celów edukacji jest w nich mowa o takich kluczowych kompetencjach jak: komunikowanie się w ojczystym i obcych językach, kompetencje matematyczne i w zakresie nauk przyrodniczych, społeczne i obywatelskie, w zakresie przedsiębiorczości i tworzenia inicjatyw. Nas szczególnie interesują te, w których poczyniono odniesienia do mediów, mianowicie: kompetencja cyfrowa, kompetencja estetyczno-artystyczna i kompetencja w zakresie uczenia się¹⁹.

¹⁷ *Hungarian Moving Image and Media Education Association*, dz. cyt.

¹⁸ *Hungary. Country profile...*, dz. cyt., s. 4. Są one również przytoczone na anglojęzycznej stronie Węgierskiego Stowarzyszenia Edukacji Filmowej i Medialnej, *Hungarian Moving Image and Media Education Association*, dz. cyt.

¹⁹ *Hungarian National Core*, <http://www.nefmi.gov.hu/english/hungarian-national-core> (dostęp 6.11.2011 r.).

Kompetencja cyfrowa obejmuje umiejętność i krytyczne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego w pracy, komunikacji i rozrywce. Zalicza się do nich m.in. selekcję i ocenę informacji, umiejętność ich pozyskiwania i gromadzenia, tworzenie informacji, prezentację i ich wymianę, jak również komunikację i współpracę za pośrednictwem Internetu. Podkreśla się znaczenie tych technologii w życiu osobistym, społecznym i zawodowym. Obejmują one umiejętność przetwarzania tekstów i danych liczbowych za pomocą aplikacji komputerowych, znajomość zarządzania informacją w postaci baz danych, komunikację elektroniczną w sieci, uczenie się za jej pomocą itp. Uczniowie powinni zrozumieć, w jaki sposób technologie informacyjne ułatwiają kreatywność i innowacje, wiedzieć jak korzystać z nich świadomie z poszanowaniem zasad etycznych. Kompetencja obejmuje również rozróżnianie pomiędzy rzeczywistymi a wirtualnymi relacjami, ma zachęcać do uczestnictwa w kulturze i społecznościach sieciowych.

Kompetencja estetyczno-artystyczna obejmuje umiejętność percepcji i krytycznej oceny przekazów sztuki zarówno tradycyjnej jak i tworzonej za pośrednictwem mediów. Obejmuje kształcenie w zakresie literatury, tańca, muzyki, teatru itp., ale również nowych form sztuki wizualnej: filmowej, fotograficznej. Podkreśla się znaczenie świadomości własnego dziedzictwa kulturowego: lokalnego, krajowego, europejskiego i powszechnego, znaczenie dzieł sztuki w odniesieniu do współczesnej kultury popularnej, kształcenie gustu artystycznego i własnego zmysłu estetycznego, rozumienie kulturowej i językowej różnorodności Europy. Podkreśla się również znaczenie otwartości, zainteresowań i wrażliwości na przekazy artystyczne, która ma sprzyjać postawom kreatywnym i szerszemu uczestnictwu w życiu kulturalnym.

Istotną kompetencją – również odnoszącą się pośrednio do edukacji medialnej – **jest kształcenie umiejętności uczenia się**. Podkreśla się tutaj znaczenie zarządzania własnym czasem i organizacji zdobywanej wiedzy, znaczenie wykorzystania technologii informacyjnych w procesie uczenia się, tworzenie własnej strategii uczenia z rozpoznaniem własnych słabych i silnych stron, odpowiednie motywowanie się do nauki, łączenie nauki z doświadczeniem życiowym itp²⁰.

Edukacja filmowa i medialna ma swoje odrębnie zredagowane podstawy programowe, z którymi można się zapoznać jedynie w wersji węgierskojęzycznej opracowania podstaw programowych. Poniżej tabela, która prezentuje główne zadania edukacyjne dla szkoły podstawowej w poszczególnych kategoriach (wybrane elementy, redakcja własna)²¹:

²⁰ Tamże.

²¹ *Mozgóképkultúra és médiaismeret*, w: 243/2003. (XII. 17.) *Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról*, http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf (dostęp 6.11.2011 r.), s. 105 – 108.

Obserwacja	Obserwacja ludzkich zachowań w realnym życiu i w filmach, programach telewizyjnych. Kryteria oceny. Konflikty w relacjach międzyludzkich ukazywane w przekazach medialnych.
Zdobywanie wiedzy	Zapisywanie wspomnień za pomocą mediów (tekstów, fotografii, filmów). Nabywanie wiedzy z wywiadów medialnych, wykładów nauczyciela, z tabel i statystyk, encyklopedii, biblioteki i Internetu.
Komunikacja	Przenoszenie tekstów na język obrazów. Kodowanie przekazów audiowizualnych. <i>Storyboarding</i> , animacja.
Interpretacja, analiza, tolerancja	Stereotypy, konwencje i konteksty filmowe. Czas i przestrzeń w filmie, interpretowanie obrazów i dźwięków filmowych. Relacje międzyludzkie w komunikacji bezpośredniej i medialnej. Rola mediów w społeczeństwie na podstawie analizowanych przekazów medialnych.
Krytyczne myślenie, kształtowanie wrażliwości	Rozumienie tekstów i obrazów. Rozpoznawanie intencji autora i instytucji medialnej. Samodzielne formułowanie pytań do tekstów medialnych.
Samoświadomość, współpraca, dokonywanie wyborów	Nawyki w sposobie korzystania z przekazów medialnych i odbiorze dzieł sztuki. Postawa krytyczna, świadomego wyboru. Konflikty zachowań w mediach. Ustalanie prawdy na podstawie przekazów medialnych. Role-playing – odgrywanie ról w mediach (aktorzy, prezenterzy).

Tabela 5. Zadania edukacyjne w zakresie mediów dla szkoły podstawowej na Węgrzech

Autorzy podstaw stawiają również kilka ważnych pytań, które należy podjąć w pracy dydaktycznej z uczniami. Są to m.in. takie zagadnienia jak:

- Co to jest telewizja (kino, radio, gazety) i jaką rolę odgrywa w moim życiu i w życiu innych osób?
- Jakie miejsce zajmuje korzystanie z mediów w moim planie zajęć i zainteresowań?
- Jaka jest różnica pomiędzy komunikacją bezpośrednią, osobową a tą zapośredniczoną przez media?
- Co można uznać za medium? Dlaczego ludzie od zawsze korzystali z pośrednich form komunikacji np. za pomocą obrazów?
- Co to jest i jak można badać opinię publiczną?
- Jaki świat pokazują nam media? Jaki jest cel reklamy?
- Czym różni się film fabularny, dokumentalny od reality TV?
- Na czym polega rozbicie kultury na masową i popularną? Jaka rolę odgrywają gwiazdy mediów we współczesnym społeczeństwie?
- Jak to możliwe, że ten sam film może mieć tak różne interpretacje?

- Czy konieczne jest uregulowanie funkcjonowania mediów, jakie standardy powinny obowiązywać w tym zakresie?
- Dlaczego media wchodzą niekiedy w konflikt z prawem moralnym? Jak mogą wpływać na osobowość człowieka? Co może zrobić obywatel – odbiorca mediów?
- Jak wybory konsumenckie mogą wpływać na gospodarkę?

Przejdźmy teraz do drugiego obszaru, który nas szczególnie interesuje, a który będzie obejmował pozaszkolne inicjatywy społeczne w zakresie edukacji medialnej. Jakie akcje społeczne, jakie podmioty pozarządowe zajmują się problematyką wychowania do mediów na Węgrzech?

3. Społeczne inicjatywy w zakresie edukacji medialnej na Węgrzech

Na Węgrzech nie ma zbyt wielu społecznych inicjatyw edukacyjno-medialnych, realizowanych poza szkołą i podejmowanych przez podmioty inne niż pośrednio związane z systemem oświaty. **Zamiast inicjowania własnych Węgry raczej uczestniczą w projektach europejskich i międzynarodowych. Brak – jak podkreślają twórcy studium *Current trends and approaches...* – typowo węgierskich inicjatyw w tym zakresie**²². Utrudnia to znacząco naszą analizę. Można mimo wszystko wskazać na kilka interesujących i samodzielnych przedsięwzięć edukacyjno-medialnych podejmowanych przez węgierskie organizacje społeczne.

Przykładem inicjatyw społecznych animowanych przez organy państwowe jest edukacyjna sieć społecznościowa Sulinet²³, zawierająca pomoce metodyczne i artykuły m.in. (choć w bardzo ubogim zestawie) dla edukacji medialnej²⁴. Administratorem i wydawcą Sulinet jest Educatio Társadalmi Szolgálató Nonprofit Kft., spółka państwowa podejmująca działania non-profit na rzecz rozwoju edukacji i zasobów cyfrowych²⁵.

Przykładami uczestnictwa młodzieży węgierskiej w projektach europejskich i międzynarodowych są m.in.: amerykański projekt Idea Video Exchange Network (IVEN)²⁶, europejski – skierowany do młodych dziennikarzy – News Under Scrutiny²⁷ czy też CIVICWEB²⁸, projekt brytyjski, którego celem jest podnoszenie świadomości społeczno-obywatelskiej wśród młodych ludzi.

²² Hungary. Country profile..., dz. cyt., s. 4.

²³ Sulinet, <http://www.sulinet.hu> (dostęp 7.11.2011 r.).

²⁴ Sulinet: Médiaoktatás, <http://www.sulinet.hu/tart/fkat/Kdb> (dostęp 7.11.2011 r.).

²⁵ Edukacja medialna 2011. Młodzi ludzie patrzą na nas, Educatio Társadalmi Szolgálató Nonprofit Kft., http://www.sulinet.hu/mediaajanlat/edu_media.pdf (dostęp 7.11.2011 r.), s. 3.

²⁶ 911 Media Arts Center, <http://www.911media.org/> (dostęp 7.11.2011 r.).

²⁷ European Youth Media Days. Hungary, www.youthmediadays.eu/network/countries/hungary/ (dostęp 7.11.2011 r.).

²⁸ CIVICWEB, <http://www.civicweb.eu/> (dostęp 7.11.2011 r.).

Interesującym przykładem jest również realizowany w latach 2003 – 2004 program **edukacji dziennikarskiej** I Feel Closer To The World²⁹, zainicjowany przez międzynarodową organizację Press Association NIE/Media, a wdrożony na Węgrzech przy wsparciu władz państwowych i podmiotów gospodarczych. Wzięło w nim udział ok. 1,5 tys. uczniów z ponad 40 szkół węgierskich. Przez siedem tygodni analizowali pięć różnych tytułów prasowych. Na koniec przygotowywali specjalny dodatek do analizowanych czasopism.

Ciekawym przykładem samodzielnej inicjatywy edukacyjno-medialnej są **warsztaty radiowo-dziennikarskie** animowane od lat 80-tych przez DUE, istniejącą od 1989 roku drugą co do wielkości na Węgrzech organizację zrzeszającą dziennikarzy. Organizacja zaprasza również młodzież do udziału w obozach dziennikarstwa radiowego, wspiera szkolne inicjatywy w tym zakresie (jak również inicjatywy prasowe), organizuje konkursy oraz wspiera sieć studenckich i uczniowskich rozgłośni radiowych³⁰.

Innym przykładem jest tegoroczny **konkurs uczniowski poświęcony nawykom czytelniczym** zorganizowany przez Bibliotekę Uniwersytetu Budapesztańskiego (Eötvös Loránd Tudományegyetem, ELTE – tego samego, który zainicjował w l. 90-tych XX w. pierwsze szkolenia edukacyjno-medialne dla nauczycieli węgierskich – przyp. aut.). Organizatorzy zachęcają do przedstawienia problematyki czytelnictwa za pomocą mediów audiowizualnych, fotografii, fotomontaży, krótkich filmów, klipów wideo, komiksów czy animowanych kreskówek³¹.

Warty odnotowania jest m.in. **projekt Produktív média – szkoleń i warsztatów edukacyjno-medialnych** zorganizowany dla uczniów przez Budai Középiskola, uczącą w systemie dwujęzycznym szkołę średnią. Oprócz umiejętności technicznych i wiedzy praktycznej, młodzież rozwija w ramach przedsięwzięcia również swoje zdolności twórcze w zakresie mediów. W znacznej mierze projekt jest nastawiony na tworzenie mediów szkolnych (gazetki, radia i stron internetowych)³².

Dla pedagogów medialnych istotną inicjatywą jest zaplanowana na 17-18 listopada 2011 r. piąta już **konferencja medioznawcza Media 2011**, organizowana w Budapeszcie przez Uniwersytet Budapesztański ELTE³³. Wśród poruszanych zagadnień są m.in. kwestie przyszłości zawodu dziennikarskiego w kontekście uchwalonej na początku roku nowej, ograniczającej wolność słowa ustawy medialnej na Węgrzech, zagadnienia związane z przyszłością książki w związku z rozwojem e-booków,

²⁹ Young Readers, <http://www.wan-press.org/nie/articles.php?id=179> (dostęp 7.11.2011 r.).

³⁰ DUE Médiahálózat, <http://www.due.hu/hir/18/mi-az-a-due> (dostęp 7.11.2011 r.).

³¹ Így olvasunk mi/ma – pályázat, <http://www.sulinet.hu/tart/cikk/Sb/0/37016/1> (dostęp 7.11.2011 r.).

³² Média-kommunikáció. Budai Középiskola, <http://budaikozezpiskola.hu/m%C3%A9dia-kommunik%C3%A1ci%C3%B3> (dostęp 7.11.2011 r.).

³³ MEDIA Konferencia. Adásban a negyedik hatalmi ág, <http://www.mediakonferencia.eu/> (dostęp 7.11.2011 r.).

generacja YouTube, a więc problematyka społeczności sieciowych czy też temat wirtualnego piękna, nowych przestrzeni estetycznych w kulturze i mediach.

Wśród inicjatyw akademickich warto wymienić również działalność Wydziału Kultury Filmowej Eszterházy Károly Főiskola, szkoły wyższej oferującej **bogaty program studiów licencjackich i magisterskich dla nauczycieli z edukacji filmowej**. Obok studiów szkoła organizuje przeglądy i festiwale filmowe także skierowane do uczniów szkół średnich³⁴. Dla badaczy **interesującym periodykiem medioznawczym** jest „Médiakutató”, wydawanym na Węgrzech od początku stulecia przez Media Research Center³⁵, w którym można również znaleźć studia poświęcone problemom edukacji medialnej. **Periodykiem skierowanym do nauczycieli** jest – w większym stopniu metodycznym i odnoszącym się do wychowania – „Köznevelés”³⁶.

Powyższe stanowi jedynie przegląd inicjatyw edukacyjno-medialnych. Tak jak była mowa na początku, mamy pewne trudności z podaniem wyczerpującego obrazu społecznych przedsięwzięć podejmowanych w tym zakresie. Bariery są również język, brak anglojęzycznych opisów podejmowanych inicjatyw. Brakuje portalu, który informowałby o najważniejszych inicjatywach edukacyjno-medialnych. Nie ma również samodzielności w podejmowaniu przedsięwzięć edukacyjnych przez organizacje pozarządowe na Węgrzech. Podobnie jak w Polsce aktywne są za to uczelnie wyższe, zwłaszcza Uniwersytet Budapesztański ELTE, który stara się być animatorem tej problematyki w środowisku.

3. Ocena stanu edukacji medialnej na Węgrzech – inspiracje dla budowy polskiego modelu

Edukacja medialna na Węgrzech jest dobrze osadzona w systemie szkolnym. Przedmiot ma już swoją tradycję. Od lat 60-tych prowadzone były zajęcia z edukacji filmowej. Pod koniec lat 90-tych zdecydowano się na wprowadzenie obowiązkowej edukacji medialnej do systemu szkolnego, pozostawiając jednak szkołom do wyboru sposób jego realizacji zarówno, co do liczby godzin (wariant minimalny, ogólny i rozszerzony) oraz co do kwestii autonomii programowej (możliwa integracja z programem nauczania innych zajęć tj. nauczanie języka ojczystego, historii czy wiedzy o społeczeństwie). W celu wdrożenia nowego przedmiotu przeprowadzono szkolenia nauczycieli w całym kraju, powołując w kolejnym etapie wdrażania Regionalne Centra Edukacji Medialnej. Obecnie zauważa się potrzebę szerszego ujmowania edukacji medialnej, obejmującej nie tylko wychowanie filmowe, ale też treści związane z nowymi mediami oraz doceniając ich społeczne znaczenie i funkcje. Dostrzeżono również pewne problemy związane ze zmianą postaw nauczycieli, którzy niezbyt

³⁴ Mozgókép-kultúra Tanszék, <http://mozgokepultura.ektf.hu/> (dostęp 10.11.2011 r.).

³⁵ Médiakutató, <http://www.mediakutato.hu/> (dostęp 10.11.2011 r.).

³⁶ Köznevelés, <http://www.koznev.hu/> (dostęp 10.11.2011 r.).

chętnie otwierają się na nowe propozycje programowe. Co do systemu szkolnego Węgry zasługują jednak na ocenę co najmniej dobrą.

Dużo gorzej jest w obszarze programów społecznych. Być może jest to spowodowane faktem, że edukacja medialna na Węgrzech ma przede wszystkim charakter szkolny. Tutaj spotkaliśmy trudności ze wskazaniem najważniejszych inicjatyw społecznych. Prężne wydaje się Węgierskie Stowarzyszenie Edukacji Filmowej i Medialnej, które jednak bardziej działa w obszarze edukacji szkolnej niż społecznej. W tym zakresie możemy wystawić Węgom ocenę dostateczną.

Istotne jest tutaj również doświadczenie osoby zainteresowanej edukacją medialną na Węgrzech, a która jest – jak w moim przypadku – obserwatorem zewnętrznym. Niestety wystąpiły spore trudności w pozyskaniu podstawowych choćby informacji w tym zakresie. To ważna wskazówka dla konstruowania modelu polskiego. Potrzeba bazy inicjatyw krajowych oraz zwięzłej informacji w języku angielskim. Niestety takie zaniedbanie dostrzegamy również w Polsce.

Podobnie jak w Polsce edukację medialną cechuje atomizacja działań: szkolnych i społecznych. Brak spójnej strategii, narodowego programu czy też koalicji działań pozarządowych i rządowych, utrudnia rozwój edukacji medialnej w społeczeństwie. Strategia ta powinna obejmować: utworzenie wspólnej definicji edukacji medialnej, którą podzielają różne podmioty w kraju. W obecnej sytuacji często edukacja medialna bywa mylona z edukacją przez media, tworzeniem programów edukacyjnych w telewizji czy edukacyjnych portali internetowych. Podobnie edukację medialną błędnie utożsamia się z dydaktyką medialną, medialnymi pomocami nauczania, a nawet z komputeryzacją szkół. Dalej należy wskazać na ważny element strategii, który dotyczyłby planu działań w tym zakresie z udziałem różnych podmiotów społecznych i zarys promocji edukacji medialnej, także przy udziale mediów publicznych. Współcześnie o edukacji medialnej mówi się w kontekście różnych grup społecznych i wiekowych, nie jest ona już wyłącznie domeną szkoły. Starania o szkolny przedmiot to jedynie część tak przyjętego planu działania. Te starania wymagają również spójnego programu szkoleń w poszczególnych województwach przy udziale szkół wyższych i organizacji społecznej. Kierunek regionalizacji edukacji medialnej przy zachowaniu pewnego centralizmu dla oceny całokształtu wydaje się bardzo dobry.

Na następnej stronie ocena stanu węgierskiej edukacji medialnej w cytowanym tutaj profilu narodowym przygotowanym w ramach europejskiego studium z 2007 roku³⁷. Na kolejnych moja ocena działań Węgier w zakresie edukacji medialnej, również w układzie tabelarycznym oraz wykaz kilku inspiracji dla polskiego modelu.

³⁷ *Hungary. Country profile...*, dz. cyt., s. 3

Mało zwraca się uwagi na kształcenie umiejętności medialnych w programie wychowawczym i kształceniu ustawicznym.				Rozwój umiejętności medialnych jest głównym celem i zajmuje ważne miejsce w systematycznie realizowanym programie nauczania. Kształcenie obejmuje zarówno system szkolny jak i działania poza nim.
Trudno o szkolenia dla nauczycieli w zakresie edukacji medialnej.				Edukacja medialna stanowi część programów doskonalenia nauczycieli. Systematyczne szkolenia dla rodziców i nauczycieli w zakresie edukacji medialnej.
Nie istnieje system ewaluacji edukacji medialnej.				Ewaluacja edukacji medialnej jest prowadzona nie tylko w systemie szkolnym, ale też analizuje się kompetencje medialne jako podstawowe umiejętności społeczne.
Mały dostęp do pomocy dydaktycznych.				Dobry dostęp do pomocy dydaktycznych dla nauczycieli i rodziców. Wspecjalizowane ośrodki, które dostarczają takich zasobów.
Nie istnieje system doradztwa, który pomógłby w orientowaniu się w zagadnieniach edukacji medialnej.				Ważne centra edukacji medialnej i ośrodki doradztwa. Dobre systemy koordynacji i prezentacji inicjatyw.
Brak kampanii edukacyjno-medialnych.				Ważne kampanie edukacyjno-medialne, realizowane na dużą skalę, liczne wydarzenia i inicjatywy w tym zakresie.
Brak specjalistycznych, rządowych czy publicznych wydziałów odpowiedzialnych za edukację medialną.				Istnieją zorganizowane ośrodki administracji publicznej odpowiedzialne i integrujące działania edukacyjno-medialne.
Prawie żadna z inicjatyw obywatelskich nie ma związku z edukacją medialną.				Istnieją ważne i wpływowe stowarzyszenia działające na rzecz edukacji medialnej, które łączą różne podmioty i instytucje.
Brak przepisów regulujących działania różnych organów państwowych i społecznych w zakresie edukacji medialnej.				Stale i systematyczne organy (parlamentarne, instytucjonalne, obywatelskie) regulujące edukację medialną.
Media rzadko angażują się w inicjatywy i programy edukacyjno-medialne.				Media, zwłaszcza publiczne, systematycznie prowadzą projekty edukacyjno-medialne z udziałem innych instytucji i podmiotów społecznych.
Brak programów ze strony instytucji medialnych dotyczących m.in. ochrony odbiorców przekazów medialnych, świadomości obywatelskiej.				Dobrze opracowane i systematycznie realizowane programy ochrony konsumentów medialnych.
Brak lub sporadyczność debat na temat potrzeby edukacji medialnej.				Stać obecność debaty. Ważne wydarzenia, np. konferencje i targi edukacyjno-medialne. Wsparcie ze strony państwa, aktywny udział organizacji społecznych, nacisk na kształcenie umiejętności medialnych.
Prawie nikt nie zachęca do twórczego korzystania z mediów, obywatelskich produkcji medialnych.				Promocja kreatywnego korzystania z mediów w różnych dziedzinach twórczości. System nagród i wsparcia. Organizacja specjalnych konkursów i festiwali dla dzieci i młodzieży.
Mało osób zajmuje się badaniami w zakresie edukacji medialnej.				Specjalne instytucje badawcze zajmujące się edukacją medialną. Stale i regularne obserwatoria tej problematyki. Udział w międzynarodowych projektach badawczych.
Słabe uczestnictwo w międzynarodowych inicjatywach w zakresie edukacji medialnej.				Obecność centrów międzynarodowych edukacji medialnej. Animowanie i przewodniczenie działaniom w tym zakresie.
Edukacja medialna głównie w rodzinie.				Stowarzyszenia rodziców.
Dominują komercyjne inicjatywy w zakresie edukacji medialnej.				Specjalne inicjatywy i ośrodki działające na rzecz edukacji medialnej.

Tabela 6. Ocena rozwoju edukacji medialnej na Węgrzech. Studium Current trends... z 2007 r.

Kategoria analityczna	Komentarz do danej kategorii	Ocena działań			
		2	3	4	5
Definicja edukacji medialnej	Obejmuje kompetencje medialne, informacyjne, obywatelskie. Szerokie, europejskie rozumienie.				
Podstawy programowe dla przedmiotu edukacja medialna	Tak, ale nie są zbyt czytelnie opracowane. Ujęcie kompetencji medialnej pośrednio w celach kształcenia.				
Obowiązkowe zajęcia z edukacji medialnej w systemie oświaty	Tak, zarówno w szkole podstawowej jak i różnych wariantach szkoły średniej.				
Możliwość odrębnych zajęć	Istnieje taka możliwość, szkoły mają możliwość wyboru czy jest to przedmiot autonomiczny.				
Zajęcia zintegrowane z innymi przedmiotami	Dominujący model zajęć z edukacji medialnej.				
Interdyscyplinarność ujęcia edukacji medialnej w szkole	Tak, ale dominują elementy edukacji filmowej.				
Szkolenia dla nauczycieli	Tak. System szkoleń zapewniają Regionalne Centra Edukacji Medialnej. Absolwenci kursów stają się moderatorami edukacji medialnej w swoich regionach.				
Wsparcie ze strony ministerstwa odpowiedzialnego za edukację narodową	Tak, ale w niewystarczającym stopniu. Brak portalu edukacyjno-medialnego, który stanowiłby pomoc w tym zakresie dla nauczycieli i rodziców.				
Aktywność nauczycieli	Problemy z postawami nauczycieli. Trudności z zainteresowaniem ich przedmiotem nauczania, bierność dydaktyczna.				
Ocena całokształtu działań w zakresie szkolnej edukacji medialnej					

Tabela 7. Edukacja medialna w szkole. Ocena inicjatyw węgierskich w poszczególnych kategoriach

Kategoria analityczna	Komentarz do danej kategorii	Ocena działań			
		2	3	4	5
Wyspecjalizowane ośrodki edukacji medialnej	Można za takie uznać Węgierskie Stowarzyszenie Edukacji Filmowej i Medialnej czy Regionalne Centra Edukacji Medialnej. Brak jednak aktualnych informacji na stronach internetowych.				
Internetowy portal edukacyjno-medialny	Brak. Analizowany Sulinet spełnia rolę repozytorium materiałów dydaktycznych i wymaga dopracowania.				
Własne społeczne projekty edukacyjno-medialne o zasięgu ogólnokrajowym	Brak informacji. Analiza wykazuje, że dominują działania lokalne, inicjatywy szkole.				
Udział w edukacyjno-medialnych projektach europejskich i międzynarodowych	Dominujący model w aktywności organizacji społecznych w zakresie edukacji medialnej.				
Warsztaty i szkolenia dla rodziców, młodzieży szkolnej, nauczycieli realizowane przez organizacje pozarządowe	Nieliczne przykłady, które zostały podane w opracowaniu.				
Konkursy czytelnicze, medialne, filmowe	Są organizowane. Nieliczne przykłady zostały podane w opracowaniu.				
Edukacja medialna jako przedmiot badań naukowych i metodycznych	Tak, choć pośrednio ta tematyka jest obecna w badaniach medioznawczych. Konferencje tematyczne, periodyki naukowe i metodyczne.				
Narodowe kampanie edukacyjno-medialne z udziałem mediów publicznych	Brak informacji.				
Ocena całości działań w zakresie społecznej edukacji medialnej					

Tabela 8. Społeczna edukacja medialna. Ocena inicjatyw węgierskich w poszczególnych kategoriach

Najważniejsze inspiracje dla budowy modelu polskiego:

- Szkolenia dla nauczycieli – kształcenie moderatorów regionalnych, którzy potem będą kształcić następne kadry edukatorów medialnych.
- Ogólnokrajowy portal internetowy – baza inicjatyw, materiałów dydaktycznych, podstawowych informacji o stanie edukacji medialnej, także w wersji anglojęzycznej.
- Konieczne lepsze umocowanie edukacji medialnej w systemie oświaty przy pozostawieniu szkołom względnej autonomii w tym zakresie. Czytelna podstawa programowa.
- Wyznaczenie jednego podmiotu odpowiedzialnego ze strony państwa za edukację medialną na szczeblu ogólnokrajowym.
- Regionalne (np. wojewódzkie) centra edukacji medialnej i ośrodek centralny.
- Szerokie ujmowanie działań w zakresie edukacji medialnej. Integracja z edukacją filmową, ale nie na zasadach dominującej problematyki.
- Warsztatowy program zajęć z edukacji medialnej. Akcentowanie twórczości medialnej uczniów.
- System kształcenia i motywowania nauczycieli zachęcający do aktywnych inicjatyw w zakresie edukacji medialnej.
- Animacja własnych projektów edukacyjno-medialnych (lokalnych, regionalnych i ogólnokrajowych) równoległe do uczestnictwa w projektach europejskich i ogólnoświatowych.